

Učiteljski TOVARIŠ.

List za šolo in dom.

Izbaja 1. in 15. vsakega meseca na celi poli. Cena mu je za celo leto 3 gold., za pol leta 1 gold. 50 kr. Spise in dopise prejema vredništvo; naročnino in oznanila pa prejema in razpošiljanje oskerbuje založništvo.

List 20.

V Ljubljani, 15. oktobra 1879.

Tečaj XIX.

F.

France Jeriša Detomil.

*

Žaluj! saj čuješ še, o Vila draga,
Njegove strune sladko-mil'ga glasa,
Ki v serce vlila ga ljubezen blaga
Do doma in slovanskega Parnasa!

* * *

„Bil je prijazen, poleten večer tistih let, ko se je vse jelo z združeno močjo truditi za dušno izobraženje naroda in množenje majhne literature slovenske. Na jasnem nebu je že lesketala svitla večernica, ko je družba mladenčev zapustila v černo haljino zavito Ljubljano in jo mahnila ravno proti Šiški, zibelki prvega našega pevca. Bili so dijaki, ki, doveršivši šolsko leto, so hiteli proti domu, vživljat tihega mirú in pokoja. Ko so v mnogoterih pogovorih dospeli do Žibertovega doma, kamor so se bili nalašč namenili, stopijo v prijazno izbico in velé prnesti vina, da ga popijó na srečno odhodnjo in v spomin pevcu, ki je prvi prebiral strune Apolonove. Sladko vince je bolj in bolj ogrevalo nadepolne mladenče in pogovori so začeli bolj in bolj gosti in veseli postajati. Tu prime mladeneč bistrega pogleda in zale ponosne postave kupico ter vstane rekoč: „Bog in narod ohrani v vednem spominu Vodnika, ki je prvi spoznal revšino domačega Parnasa, ter se trudil in postavil temelj, nad katerim se že dviga ozidje k čedni hišici“. To rekši zažvenketajo kozarci in iz vseh ust se začuje pesmica rajnega Prešerna:

V Arabje pušavi
Se tiček rodi,
V odljudni gošavi
Sam za se živi i. t. d.

Za tó so se verstile druge pesmi slovenske in nasledovali so pogovori, primerni enaki veselici. Kmalu vstane v drugo in nadaljuje: „Dokončali in doveršili smo ljubljanske šole, in mnogoverstni poklici bodo nas razkropili proč iz domovine v daljne ptuje kraje. Znabiti nam ne bo vsem dano, čez kaj let se zopet pozdraviti; enemu ali drugemu lahko prestriže neusmiljena Parka kratko življenje. Vendar naše delanje se nikar ne sme skerčiti; marljivo kot do zdaj nam naj bo pri sercu domovina in narod. V vzajemno pomoč podajmo si roké in pomnožujmo, kolikor nam je mogoče, domačo književnost. Da kratko rečem: Obljuba in ljubezen, katero smo si obljubili, naj nas strinjate do črnega groba!“ To izusti in vseh se loti nekaka otožnost in predčutje; vendar si brezskerbno podajo roké in obljubijo po njegovih mislih se ravnati.

Že je jutranje solnce skozi okna posijalo, kot bi hotlo z žarki poljubiti vsakega v družbici. Še enkrat so se poljubili s solznimi očmi, potem pa so se poslovili ter jo mahnilo vsaki proti nasprotni strani v svoje rojstne kraje.

Preteklo še ni bilo celih čvetero let po tej dogodbici; slovenstvu je bila že prisijala svitleja zarja in vsega tega so bili mladi možje z veseljem doživeli. Zvestó so bili ohranili besedo; neutrudljivo so pisali za narod, da bi mogel kdaj stopiti v red omikanih rodov. Visoke misli so še skrivale persi mladih rodoljubov in hrepeneče so gledali prihodnosti nasproti, da bi skoro slovstvu posijalo rumeno solnčice. Ali žali Bog, da ni bilo vsim dano doživeti naših časov. Neusmiljena smert je pokosila ravno tistega izmed njih, ki je pred malo leti v Žibertovem domu govoril iskrene besede v mlade serca prijateljske. Mika znabiti bravca zvediti njegovo imé? Ne prikrivam ga mu. Bil je rajni, v Beču prezgodaj umerli pesnik in pisatelj, **France** (ne Luka, kar je po pomoti v. str. 43.) **Jeriša.**“

To je drugi spominek, ki ga je ranjkemu „V spomin Jerišatov“ zapisal Gr. Krek v Slov. Glasniku l. 1859 (zv. IV. št. 2); prvi pa se nahaja v Novicah l. 1855 (XIII, 73): „Iz Dunaja smo žalostno novico prejeli, da gosp. France Jeriša je ondi za koleru umerl. Nadepolni mladeneč — bil je še le 26 let star — ki se je zdaj po doveršenih pravoslovnih šolah pripravljal za gimn. učiteljstvo, je bravcem Novic po mnogih lepih spisih in pesmih tako dobro znan, da lahko sami cenijo veliko zgubo, ki je s smertjo njegovo zadela slovensko slovstvo. Po pravici poje na grobu prerano umerlega domorodca gospod Prostoslav Šmarski žalostinko: „Žaluj! saj čuješ še, o Vila draga itd.“ —

Rojen v Smedniku 3. aprila 1829 l., sin ubožnih starišev, a dečko bistrega duha je France Jeriša v šolah slavno napredoval ter vznášal se vedno med sedmerimi pervaki nad čerto ali med dijaki z odliko. Doveršivši licejo se je v Ljubljani nekaj časa samotež učil pravoslovja; podavši

se na Dunaj poprime se modroslovja, toda res prerano umre meseca septembra l. 1855. — Za dom in slovanski Parnas se je vnel l. 1848 in prenavdušeno jo je zabrenkal takrat narodni stražnik, F. Jeriša, v Novicah l. 15:

Ljubljanski učenci
svojim junaškim bratom na Dunaju.

Verli bratje! pripustite,
De tud' Krajske lire glas
Poje dela glasovite,
Sreč' prihodnjih lepí kvas.
Polno, radosti pijano
Vam serce nasprot plami,
Vam do zadnje srage vdano
Vročó Vam daruje kri itd. —

Še bolj navdušeno pa vzvišano glasi se pesem „O slovenskim banderu“, natisnjena v Sloveniji 1848 l. 4, ktera v deseterih razstavkih naj se kaže tu na primer v prvih dveh pa v poslednjem:

Kaj viha mogočno se v sinji zrak
O blesku juterne zóre?
Kaj gleda zamaknjen Slovenec vsak,
De dalej kar iti ne more?
Kot orel strašán na višínah gorá,
Kot znamenje Silnoboga divjiga
O vrisku je trúm zazréti!

Kdo vriskal bi ne, glej! sončno bleši
Bandero Slovenije krasno.
Edinost, zvestoba, ljubezen plamí
Iz njega prečisto in jasno.
Slovenske edinosti bistri je zrak,
De zvest je, spríčuje, Slovenec vsak,
Ki mater z ljubeznijo objame . . .

O ti veličanski svobodnosti znam,
Kdo b' te ne poljubil ognjéno?
Okročva mladenca žareči te plam,
Do smert' te bo branil iskréno.
Naj strašniši osode divjá naj natók,
Pogrezne naj sinji nebes se obók —
Slovenje bandero ne pade!

V l. 10 pa je brati „Slovenska deklica“ (Sim slovenska deklica, — Minka mi je ime itd.), ponarejena po ilirski, z istim mičnim napevom (Ilirka). — Po prvi preiskreni navdušenosti jel je Jeriša marljivo pisariti v časopisu za mladost t. j. v Vedežu, kjer se je navadno podpisoval „Detomil“. — V l. tečaju l. 1848 se nahajajo v vezani in nevezani besedi mnogi njegovi res detomili spiski, n. pr.: „Mali kamnosek, lep izgled detinske ljubezni (l. 7. po Bednaru); Cvetje (l. 8); Oče in sin (l. 14. Basen); Odperto pismice gsp. vredniku Vedeža (l. 19.); Zvezdica (l. 22. Pesem); Na svetiga Miklavža večér

(l. 23. *Obrazik iz kmetov*); Hvaležna solzica cesarju Ferdinandu I. o Njegovim odstopu, in ljubezni iskrica novimu cesarju Francu-Jozefu I., darovani od slovenske mladine (l. 24. *Pesem*) na pr.:

Ferdinandu I.

In glej, Ferdinandu péva
Vsako serce pesem živo,
On svobodniga je dneva
Zarjo vklical osrečljivo.
Oče dobri, ljubeznjivi!
Slavo tudi mi pojémo,
Vnétí tudi mi rečemo
S polnim sercam: Bog Te živi!

Francu Jožefu I.

Angelje naj svéti po pótih Te vódi,
Ljubezen narodov zvezdica Ti bódi,
Ki kaže Ti srečno rešenje 'z nadlóg!
Pretežko je délo, al' sladko plačilo,
Ko hode se v daljnim okrógu glásilo
Osrečeno ljudstvo: „Živi Te Bog!“

Drugo berilo in slovnica

za ljudske šole, izišlo na Dunaji v c. k. založbi šolskih knjig 1879. — Cena 35 kr.

Dasi je o tej novej slovenskej šolskej knjigi že gosp. Brezovnik v „Slov. Nar.“ precej obširno in temeljito pisal, naj se vendar še ob kratkem v „Uč. Tov.“ omeni nekoliko njenih lastnosti.

Težko, da prav težko smo slovenski učitelji pričakovali novih šolskih beril, kajti novi učni čerteži zahtevajo mnogo več in bolj razširjenega poduka na podlagi beril, kakor so obsegala dosedanja, že v minuli dobi spisana berila, zato s toliko večjo radostjo pozdravljamo ravnokar izišlo novo šolsko knjigo, ki se deli v berilo in slovnico. Tvarina je nabrana nekaj iz prejšnjih beril, nekaj pa iz „Cvetnika“, „Verteca“ in iz drugod, mnogo tvarine je predelane in prestavljene iz raznih bukvic in časopisov. Hvale vredno je imenovati, da je pod berilom zapisano tudi ime dotičnega pisatelja; naj otroci že v ljudskej šoli spoznavajo pesnike, pisatelje in druge slavne može, kateri delajo z glavo in s peresom za duševni razvitek in blagor domovine; škoda je le, da tako ni pod vsemi berili. Se vé, da je nekatero berilo od dveh, treh ali še od več pisateljev; v takih slučajih naj bi se na pr. zapisalo J. J. po J. J. predelal ali tudi drugače v tem smislu. Vidi se sicer, da je končno šla vsa tvarina še skozi eno roko, a knjiga se vendar nij še popolnoma znebila posameznosti posameznih pisateljev, njih oblik in izrazov v pisavi, šolska knjiga bi si morala biti v oblikah in izrazih skozi in skozi dosledna.

*Ta knjiga, ki je menda namenjena za tretje in četrto šolsko leto, je jako bogata gradiva, zelo raznoterega v kratkih berilih, v vezanej in nevezanej besedi in se razdeljuje na sledeče oddelke: I. *Povesti, pesmi in pregovori* — skupaj 30 berilnih vaj. II. *Človeško truplo**) jed in*

*) Ali bi ne bilo bolje rečeno človeško „telo“? Dokler človek živi rečemo: človek ima dušo in telo — ne truplo. Kadar pa duša gre iz telesa (ne iz trupla), potem človeško truplo (cadauer) zakopljejo. — Pis.